

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพสอดคล้องกับสภาพความต้องการทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมือง การศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นการศึกษาที่เปิดโอกาสให้ประชากรได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง ถ้าการศึกษามีคุณภาพย่อมแสดงว่าประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศมีคุณภาพด้วย การพัฒนาคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐานจะประสบผลสำเร็จต้องอาศัยความร่วมมือ และการประสานสัมพันธ์ของผู้บริหารและผู้ร่วมงาน คุณภาพการศึกษาจึงขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้บริหาร โรงเรียน (เกษม ศิริสัมพันธ์, 2546, หน้า 5)

ผู้บริหารเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ผู้บริหารทำหน้าที่หัวหน้าสถานศึกษา และประสานงานเพื่อให้การบริหารสถานศึกษาบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ และมีประสิทธิผล โดยใช้ศาสตร์และศิลป์ในการบริหาร ผู้บริหารต้องมีความรู้ ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ มีความรับผิดชอบ กล้าตัดสินใจ มีความสามารถในการปฏิบัติงาน สามารถนำและจูงใจให้ผู้อื่นปฏิบัติตามด้วยความเต็มใจ ดังนั้นผู้บริหารจะต้องใช้ภาวะผู้นำ หากผู้บริหารมีความเป็นผู้นำ ผู้ได้บังคับบัญชาจะมีความสนใจ เต็มใจ การบังคับบัญชาจะเป็นไปด้วยความราบรื่น ส่งผลดีต่อการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ แต่ถ้าผู้บริหารขาดภาวะผู้นำผู้ได้บังคับบัญชาจะต่อต้าน ทำทาย เกิดความขัดแย้ง ส่งผลเสียต่อการปฏิบัติงานของผู้ได้บังคับบัญชาและการบริหารงาน ดังนั้นผู้บริหารจะต้องทำหน้าที่เป็นผู้บริหาร และเป็นผู้นำไปพร้อม ๆ กัน โดยใช้พฤติกรรมผู้นำควบคู่กับพฤติกรรมการบริหาร พฤติกรรม และลักษณะของผู้นำล้วนมีส่วนสัมพันธ์กับประสิทธิภาพ และประสิทธิผลขององค์กร (สมพงษ์ เกษมสิน, 2526, หน้า 219)

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2545, หน้า 80-82) ได้อ้างถึงแนวคิดของ ไมล์ (Miles, 1987) และ กันเนลล์ (Gunnels, 1999) ว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของสถานศึกษา มี 16 ประการ ซึ่งการใช้ภาวะผู้นำจะอยู่ในลำดับแรก และปัจจัยด้านคุณลักษณะของผู้บริหาร ผู้บริหารที่จะนำองค์กรให้เป็นองค์กรชั้นนำได้ ต้องมีคุณลักษณะของผู้บริหารที่ดี มีการบริหารที่ดี โดยใช้หลัก 5 C'S คือ การมอบหมายงาน (Commend) แก้ไข (Correct) ทำความกระจ่าง (Clarity) ฉลอง (Celebrate) และการให้ความดูแลเอาใจใส่ (Care For) ซึ่งการใช้ภาวะผู้นำและคุณลักษณะของผู้บริหารที่กล่าวมาจะสัมพันธ์กับการปฏิบัติงานของครู หากพฤติกรรมผู้นำของผู้บริหารสอดคล้องกับความต้องการของครู มีการแนะนำ สอนงาน สนับสนุน ให้อำนาจ

ผลตอบแทน ใช้การจูงใจให้ครูปฏิบัติงานได้สำเร็จ บรรลุเป้าหมาย และอยู่อย่างมีความสุข พฤติกรรมผู้นำจะเป็นที่ยอมรับ ครูทำงานด้วยความเต็มใจ และสมัครใจ ส่งผลดีต่อการพัฒนา คุณภาพนักเรียนซึ่งการใช้แบบผู้นำขึ้นอยู่กับพฤติกรรมการบริหาร และพฤติกรรมผู้นำในตัวผู้บริหาร ให้เหมาะสมสอดคล้องกับสถานการณ์ ผู้นำที่ประสบความสำเร็จจะต้องเป็นผู้มีความสามารถในการปรับพฤติกรรมของตน โดยคำนึงถึงสถานการณ์ สภาพแวดล้อม และผู้ตามเป็นสำคัญ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2545, หน้า 80-82)

ในอดีตผู้นำส่วนใหญ่จะเป็นบุรุษ สังคมไทยจะยกย่องบุรุษว่ามีความสามารถ และความเข้มแข็งที่จะเป็นผู้นำหรือผู้บริหาร แต่ปัจจุบันสตรีมีบทบาทการทำงานในระดับผู้นำ ผู้บริหาร มากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นผู้นำทางการเมือง ผู้นำทางการศึกษา ในด้านการศึกษาสตรีได้รับตำแหน่งเป็นผู้บริหารมากขึ้นตั้งแต่ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานจนถึงระดับกระทรวง และแนวโน้มในอนาคต จะมีจำนวนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ โดยเฉพาะ โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เปิดโอกาสให้สตรีเข้ามาสู่ตำแหน่งทางการบริหารได้เท่าเทียมกับบุรุษ เนื่องจากมีความเชื่อมั่น ในความรู้ความสามารถของสตรีที่พัฒนาขึ้น แต่การบริหารของสตรียังไม่เป็นที่ยอมรับเท่าที่ควร เนื่องจากผู้บริหารส่วนใหญ่ได้รับการแต่งตั้ง โดยการคัดเลือกมาจากครูผู้สอน ซึ่งไม่มี ประสบการณ์ในด้านบริหารหรือไม่ได้สำเร็จการศึกษาด้านการบริหารมาโดยตรง จึงเป็นสาเหตุ สำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ผู้บริหารโรงเรียนแสดงพฤติกรรมผู้นำของตน ไม่สอดคล้องและสนอง ความต้องการของครูเท่าที่ควร ไม่ค่อยเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการบริหารงานและร่วมแก้ปัญหา ต่าง ๆ ของโรงเรียน ไม่ให้ความไว้วางใจ มุ่งแต่จะทำให้งานสำเร็จตามเป้าหมายเพียงอย่างเดียว (ชวน สุวรรณลิขิต, 2531, หน้า 4)

นอกจากนั้น ความเป็นสตรี และบุรุษ เป็นปัญหาที่สำคัญอย่างหนึ่ง ซึ่งจากการศึกษา ในเรื่องของเพศ มีความเห็นที่ค่อนข้างจะขัดแย้งกันระหว่างสตรีกับบุรุษ เช่น การ์ดเนอร์ (Gardner, 1982, pp. 54-55 อ้างถึงใน เดชา อินทพันธ์, 2539) ได้อธิบายว่า ครูใหญ่เป็นสตรีมักนิเทศไม่ค่อย ได้ผลดี เนื่องจากการทำงานของสตรีค่อนข้างใช้อารมณ์ ดำเนินการในลักษณะเป็นเรื่องส่วนตัว จนเกินไป จึงทำให้ครูใหญ่ที่เป็นสตรีไม่สามารถสร้างความจงรักภักดีและความเคารพนับถือ จากผู้ใต้บังคับบัญชาได้ หรือแม้แต่นในระดับเดียวกัน แต่จากการศึกษาของ กรอส และทราส (Gross & Trask, 1987, pp. 82-83 อ้างถึงใน ชีวิต ศรีวิสรณ์, 2531) พบว่าครูในโรงเรียน ประถมศึกษาที่บริหารโดยสตรี สามารถปฏิบัติงานได้ดีกว่าโรงเรียนประถมศึกษาที่มีผู้บริหาร เป็นบุรุษ

อย่างไรก็ตาม แม้จะมีการยอมรับให้ผู้นำที่เป็นสตรีได้บริหารงาน แต่ก็มีพฤติกรรม บางอย่างที่ผู้บริหารสตรีมีปัญหา และต้องปรับปรุงแก้ไข ซึ่ง สรรณา แน่นหนา (2545, หน้า 3)

ได้สรุปจากการสัมภาษณ์ครู อาจารย์ โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดชลบุรีที่มีผู้บริหารสตรี จำนวน 40 คน พบว่าร้อยละ 70 ของผู้ถูกสัมภาษณ์ มีความเห็นว่าผู้บริหารสตรีมีพฤติกรรมที่แสดงออกดังนี้ คือ เกรงครัดต่อระเบียบมากเกินไป ไม่กล้าที่จะมีความริเริ่มใหม่ ๆ ไม่มีความเป็นกันเองกับผู้ร่วมงานและบุคคลทั่วไป ไม่ค่อยสนใจทุกข์สุขของผู้ใต้บังคับบัญชา คำนึงถึงแต่ใช้ความอ่อนหวานโน้มน้าวจิตใจคนได้เก่ง มีความขยันและจริงจังต่อการทำงาน ศิริวรรณ เสรีรัตน์, ลัทธิกาล ศรีวะรัมย์, อารี พันธุ์มณี, ณกมล จันทร์สม, สุพิทร์ ลิ้มไทย, สมชาย หิรัญกิตติ, ขวลิต ประภาวนนท์ และสุดา เทียบจตุรัส (2541, หน้า 212) กล่าวว่า ผู้บริหารสตรีจะกระตุ้นให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีส่วนร่วมในการทำงาน มองเห็นบุญบารมี ความเชี่ยวชาญ การติดต่อสัมพันธ์ สิ่งเหล่านี้จะมีอิทธิพลต่อผู้อื่น แต่ความเป็นประชาธิปไตยของผู้บริหารสตรีจะลดน้อยลง เมื่ออยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีผู้บริหารบุรุษเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้น การศึกษาเกี่ยวกับครูที่มีผู้บริหารสตรีว่ามีความต้องการพฤติกรรมผู้นำเป็นแบบใด จึงมีความสำคัญในการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพและสร้างความพึงพอใจ ดังที่ อาริยา เมฆาธร (2534, หน้า 25) กล่าวไว้ว่า ผู้บริหารสตรีต้องมีการปรับเปลี่ยนบทบาท และฐานะของตนให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของระบบทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ในเขตอำเภอเมืองชลบุรี จำนวนผู้บริหารสตรีมีสัดส่วนน้อยกว่าจำนวนผู้บริหารบุรุษแต่มีแนวโน้มที่เพิ่มจำนวนขึ้น เนื่องจากความรู้ความสามารถในการบริหารของผู้บริหารสตรี สามารถพัฒนาสถานศึกษาได้ไม่ยิ่งหย่อนกว่าผู้บริหารบุรุษ

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาความต้องการของครูที่มีต่อแบบพฤติกรรมผู้นำของผู้บริหารสตรี โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต 1 ในเขตอำเภอเมืองชลบุรี เนื่องจากเขตนี้มีจำนวนผู้บริหารสตรีที่เพิ่มขึ้น และให้ได้ข้อมูลซึ่งจะเป็นแนวทางพัฒนาผู้บริหารสตรี และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีการพัฒนาผู้บริหารสตรีให้สอดคล้องต่อความต้องการของผู้ใต้บังคับบัญชา ส่งผลให้การบริหารงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความต้องการของครูที่มีต่อแบบพฤติกรรมผู้นำของผู้บริหารสตรี โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต 1
2. เพื่อเปรียบเทียบความต้องการของครูที่มีต่อแบบพฤติกรรมผู้นำของผู้บริหารสตรี โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต 1 จำแนกตามขนาดของโรงเรียน

ความสำคัญของการวิจัย

เพื่อใช้เป็นข้อมูลพัฒนาผู้บริหารสตรี และเสนอแนะให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องพัฒนาผู้บริหารสตรีให้สอดคล้องกับความต้องการของครู

คำถามในการวิจัย

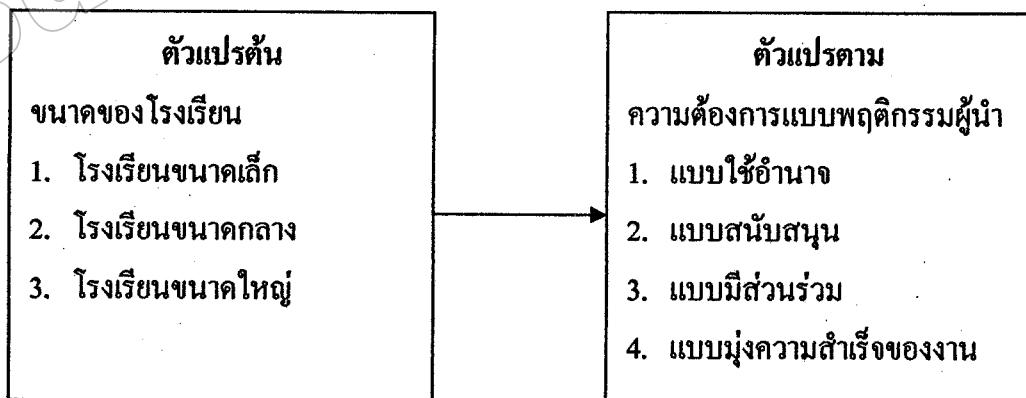
1. ครูที่สอนในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน มีความต้องการแบบพฤติกรรมผู้นำของผู้บริหารสตรีแต่ละแบบ อยู่ในระดับใด
2. ครูที่สอนในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน มีความต้องการแบบพฤติกรรมผู้นำของผู้บริหารสตรีแต่ละแบบ แตกต่างกันหรือไม่

สมมติฐานในการวิจัย

ครูที่สอนในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน มีความต้องการแบบพฤติกรรมผู้นำของผู้บริหารสตรีแตกต่างกัน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการศึกษาแบบพฤติกรรมผู้นำตามความต้องการของครู โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 ผู้วิจัยอาศัยทฤษฎีผู้นำตามสถานการณ์ คือ ทฤษฎีวิถีทาง และเป้าหมาย (Path – Goal Theory) ของโรเบิร์ต เฮาส์ (Robert House) แยกพฤติกรรมผู้นำเป็น 4 แบบ คือ แบบใช้อำนาจ แบบสนับสนุน แบบมีส่วนร่วม และแบบมุ่งความสำเร็จของงาน จำแนกตามขนาดของโรงเรียน ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตเนื้อหา การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาความต้องการของครูที่มีต่อแบบพฤติกรรมผู้นำของผู้บริหารสตรี แยกตามแบบพฤติกรรมผู้นำ 4 แบบ โดยใช้ทฤษฎีวิถีทางและเป้าหมายของโรเบิร์ต เฮาส์ โดยศึกษาความต้องการของครูที่สอนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต 1 เฉพาะอำเภอเมืองชลบุรีที่มีผู้บริหารเป็นสตรี จำนวน 8 โรงเรียน

2. ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

2.1 ประชากร ได้แก่ ครูที่ปฏิบัติงานสอน โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต 1 เฉพาะอำเภอเมืองชลบุรีที่มีผู้บริหารเป็นสตรี จำนวน 100 คน

2.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูที่ปฏิบัติงานสอน โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต 1 เฉพาะอำเภอเมืองชลบุรีที่มีผู้บริหารเป็นสตรี จำนวน 80 คน โดยใช้ตารางแสดงขนาดกลุ่มตัวอย่างของ เกรจซี และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970, pp. 607-610) เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) ตามขนาดของโรงเรียน

3. ตัวแปรที่ศึกษา

3.1 ตัวแปรต้น ได้แก่ ขนาดของโรงเรียน

3.1.1 โรงเรียนขนาดเล็ก

3.1.2 โรงเรียนขนาดกลาง

3.1.3 โรงเรียนขนาดใหญ่

3.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ ความต้องการของครูที่มีต่อแบบพฤติกรรมผู้นำของผู้บริหารสตรี แยกตามแบบพฤติกรรมผู้นำ 4 แบบ ดังนี้

3.2.1 แบบใช้อำนาจ

3.2.2 แบบสนับสนุน

3.2.3 แบบมีส่วนร่วม

3.2.4 แบบมุ่งความสำเร็จของงาน

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ความต้องการ หมายถึง ความคิดเห็น ความประสงค์ของครูผู้สอน โรงเรียนในเขตพื้นที่การศึกษา อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี ที่มีต่อแบบพฤติกรรมผู้นำผู้บริหารสตรี

2. พฤติกรรมผู้นำ หมายถึง การแสดงออกของผู้นำในการใช้อิทธิพลเหนือคนอื่น ให้ทำตามความตั้งใจของตนหรือกลุ่มโดยให้คนอื่นเกิดความเต็มใจ นับถือให้ความไว้วางใจ สัมครใจ และเต็มใจร่วมงานจนงานบรรลุเป้าหมาย

3. แบบพฤติกรรมผู้นำ 4 แบบ ได้แก่

3.1 แบบใช้อำนาจ (Directive Leader) หมายถึง ผู้นำที่บอกผู้ปฏิบัติงานว่า คาดหวังอะไรจากผู้ปฏิบัติงาน โดยจะกำหนดแผนการทำงาน ขั้นตอนการทำงาน ระยะเวลาที่งานสำเร็จ มีการชี้แนะวิธีการทำงานเพื่อให้งานบรรลุเป้าหมาย โดยมีผลตอบแทนที่จะได้รับจากการทำงาน

3.2 แบบสนับสนุน (Supportive Leader) หมายถึง ผู้นำที่แสดงความเป็นมิตรต่อผู้ใต้บังคับบัญชา ทั้งเรื่องงานและสวัสดิภาพความเป็นอยู่

3.3 แบบมีส่วนร่วม (Participate Leader) หมายถึง ผู้นำที่เปิดโอกาสให้ผู้ใต้บังคับบัญชา แสดงความคิดเห็นข้อเสนอแนะ แล้วนำมาพิจารณาประกอบการตัดสินใจ

3.4 แบบมุ่งความสำเร็จของงาน (Achievement Oriented Leader) หมายถึง ผู้นำที่กำหนดเป้าหมายของงานไว้สูง มีความคาดหวังต่อผู้ปฏิบัติงานสูง และพัฒนาประสิทธิภาพการทำงานให้ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง

4. ครู หมายถึง ข้าราชการครูฝ่ายปฏิบัติงานในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่จัดการเรียนการสอนระดับช่วงชั้นที่ 1-2 ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 และ โรงเรียนที่จัดการเรียนการสอนระดับช่วงชั้นที่ 1-3 แต่ช่วงชั้นที่ 3 เป็นการติดตามนโยบายการขยายโอกาสทางการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (เดิม) ในเขตอำเภอเมืองชลบุรี

5. ผู้บริหารสตรี หมายถึง ผู้อำนวยการสถานศึกษาที่เป็นสตรีสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต 1

6. โรงเรียน หมายถึง สถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่จัดการเรียนการสอนระดับช่วงชั้นที่ 1-3 ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

7. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต 1 หมายถึง สำนักงานที่ทำหน้าที่ดูแลจัดการศึกษาระดับช่วงชั้นที่ 1-4 ในเขตอำเภอเมืองชลบุรี อำเภอบ้านบึง และอำเภอหนองใหญ่

8. ขนาดของโรงเรียน หมายถึง โรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียนเป็นตัวกำหนด แบ่งเป็น 3 ขนาด ตามเกณฑ์ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

8.1 โรงเรียนขนาดเล็ก จำนวนนักเรียน 120 คนลงมา

8.2 โรงเรียนขนาดกลาง จำนวนนักเรียน 121-300 คน

8.3 โรงเรียนขนาดใหญ่ จำนวนนักเรียน 301 คนขึ้นไป